

**Relatorio para mesa redonda do VI Encontro de Escritoras/es
Novos/as da AELG «O peso da nación», novembro 2009**

O PESO DA. Discurso esmoucado

**Estíbaliz...Espinosa
novembro de 2009**

IDENTIFÍQUESE, POR FAVOR

A literatura ten a ver -como a clonación e o cancro, como a cultura e a reprodutibilidade técnica- co vello clásico da **inmortalidade**. Co noso mal gusto sentimental que nos obriga, por xenética, a procurarnos a inmortalidade. Desexarlle o inmorredeiro ao meu *eu* ou ao noso *nós* é o mesmo: unha vez que que a postmodernidade empeza a soar a postmortem, o *eu* postmoderno detonou e revelouse tan falaz e mutante como a propia noción de nación.

Benquerida palabra *nación*: xa non es o que eras. Dende os maquiavélicos deseños monárquicos, os monstros mariños de Hobbes ou o pacto hipotecado de Rousseau ata ese espírito de Santa Compañía que animou a Herder e a Goethe, pasando pola ruralidade posta a secar coma un trapo da alma de Rosalía, a nación en viñetas de Castelao ou a Tagen Ata mimetizada no esmeraldino en Ferrín... a idea de nación experimentou excitantes metamorfoses. Antes, unha nación corporeizaba en estado -ese fenómeno buropolítico caracterizado porque **xamais dubida da súa propia necesidade** e blíndase legalmente para se inmortalizar, tamén el, bruto, na sociedade humana- e ese estado constituía a institución maior. Un máximo ao que se tendía. Unha aspiración de pertenza, xa que logo. Algo sólido. Sen nación caeríamos presa doutras nacións. Unha galaxia que comería a outra. Canibalismo. Loita. Lei do máis forte.

A globalización trouxo consigo, ademais do debate entre deixármonos ou non colonizar culturalmente, a cristalización de organismos supranacionais, multinacionais que viviseccionan o mundo en grandes bloques de civilizacións onde a nación funciona xa case como mínimo, como infinitésimo cada vez menor. Como parte distintiva. Peza do puzzle. **Diferencial semántico ou matemático**. A globalización centrífuga identidades culturais como unha formigoneira homoxeneiza o cemento

nunha mesma textura de gris: nese contexto, a recuperación ás veces case arqueolóxica e paleobotánica das tradicións nacionais aparécese ante nós como unha miraxe acariñada en tempos nos que todo devén sucursal do *mainstream* mercantil anglosaxón: **a miraxe da diferenza**; da, como en Astérix, **irreducibilidade**. Así, celebramos Samaín e non Halloween e visítanos o Apalpador no canto de Papa Noel. Os nosos elementos químicos distintivos -a nosa retranca, os nosos monstros mariños, a nosa *finisterritorialidade*, os nosos aeroxeneradores servos de Eolo, as nosas bandas deseñadas, o noso téxtil, os nosos pescadores, os nosos petróglifos redondos como castros e broas e rotondas, o noso chapapote, as nosas patacas ou o noso galinux - callan no ADN que arelamos mostrarlle ao mundo. Será certo que se esquecemos o que somos devimos en calquera e, de exercermos de calquera, sumámonos por defecto aos intereses da caste dominante.

Todo isto sería perfecto se non incorresemos nalgunha que outra contradición: cales son os medios a través dos que mostramos as nosas diferenzas culturais? Os hexemónicos en occidente: papel, audiovisual e dixital. Inventos chineses, exipcios e romanos, franceses, alemáns e rusos, estadounidenses e xaponeses. Se o medio é a mensaxe, que sentenciaba McLuhan, levamos colonizados moito máis tempo do que criamos, polo menos no tocante a soportes culturais.

COLOQUE A SÚA NACIÓN NA LINGUA E TRÁGUEA CUN VASIÑO DE AUGA, POR FAVOR

A nosa identidade como nación borbolla nun magma de identidades. Non existe a pureza, o crisol. Quen afirme posúilo, mente. A nación non é unha droga pura. Estamos atravesados de impureza. De mestura. Polo tanto de imprecisión. De erro polo tanto. De mutación.

Dentro do campo estritamente literario, se a ecuación fose tan sinxela como *Situarse a prol da nación galega é igual a boa literatura galega*, habería tempo que me tería decantado por esa opción. Por esa opción literaria. Por suposto, se a ecuación contraria fose certa [*Situarse a prol da nación galega é igual a mala literatura galega*] tamén intentaría non caer na tentación. Se cadra, para a nosa desgraza ou para a nosa fortuna, o que nun futuro considerárase maxistral literariamente serao á marxe da súa fibra política, o seu tendón moral, o seu óso correcto. Sen dúbida queremos supór que as obras extraordinarias proceden de mulleres e homes extraordinarios, que pensan coma nós, que a estilística esmoucada de

Beckett nace da súa integridade como membro da *Résistance* francesa... Pero iso non é lei nin norma e a gran literatura pode intoxicar a criaturas malignas, indesexables, retrógrados, practicantes de estupro e futuros traficantes de escravos. E aos que non pensan coma nós. A ideoloxía sempre preexiste á literatura e non caben afirmacións inxenuas. É máis, cando a ideoloxía percíbese obscenamente nunha autor [sic] como un atractor de bondade, de tópicos revendidos como novo, mesmo de compaixón ou autoindulgencia- malia sendo quen de compartir en parte os postulados políticos do seu defensor - a literatura desa autor [sic] estrágaseme un chisco. Saramago, por exemplo. A súa inxección moralizante, malia ser de esquerdas, atragoa a súa literatura. Pretende vendernos non só que é un bo escritor, senón que se trata ademais dunha boa persoa. Non teño reparos en conceder que o sexa, pero espántame ese prexuízo aplicado ao meu traballo. Realmente intéresame o que achega un gran de sal [*cum grano salis*] non só a literatura galega senón á literatura universal e escrito non necesariamente dende Galiza pero si en galego.

PÉSESE DE NOVO, POR FAVOR

Para os escritores, o peso da nación pode interpretarse quer como unha magnitude que outorga fondura ao seu traballo, capacidade de penetración no tecido social, quer como un lastre que non permite ao seu globo aerostático o voo libre polos ceos do literario. Pero **ningunha das dúas solucións satisfáime se o aplico ao meu propio traballo**: por algunha razón que honestamente constérname un pouco, creo que o peso da nación no meu caso non funciona nin como unha garantía de fondura nin tampouco como un lastre ou unha bóla no meu pé de condenada. Hai algo nese peso de **inevitabilidade**, de **radiación de plutonio que atravesa o meu brazo ata o que escribo**.

Aos escritores en Galiza tómannos a temperatura do compromiso político con certa frecuencia: *que pensas do compromiso e a literatura? é o compromiso oposto á liberdade, á autonomía? canto estás disposto a sacrificar se cho pedimos? posiciónese, por favor...* case como **un exame de autenticidade**; tamén como un intento algo tosco de clasificación entre comprometidos e non comprometidos, entre *frivolité* e non *frivolité*. Do mesmo xeito que ningún *eu* artículase realmente sen un *nós*, así ningunha cristalización literaria é posible sen unha torsión de forzas, de alentamentos previos, de fractais e cosmos privados que algúns chaman *nación*, aínda que talvez eu non teña nome para darlle.

Que nome recibe ese magma que nos precede e pretende ser normalizado e, polo tanto, non necesariamente sempre o **termo marcado** na literatura: a Nación?

O peso da nación na miña escrita aseméllaseme a esa bóla de materia escura que na serie *Futurama* funciona como combustible da nave: un obxecto diminuto e densísimo, enormemente pesado mais que non oprime coa súa evidencia. Por suposto, non son tan inxenua como para declararme apolítica nun mundo no que non é posible subtraerse do seu campo de forzas. Demos xa ese paso polo que o universo persoal fíxose político. É unha-frase eslogan que me repetiron nas clases de xénero de 3º de socioloxía e que, a pesar da miña lenta vontade de desaprendizaxe, veño lembrar agora. Quéirao ou non, esa bóla de combustible é política. Cando os ventos políticos sopran na contra, dun xeito tácito o xigantesco aeroxenerador da cultura en galego axita as pás máis rápido que nunca. A literatura, como parte dese mecanismo, sente tamén a ameaza e seica é neses tempos que se bota man do concepto de Nación como pagamento visible dunha obra común. No meu caso pode ser máis ou menos visible nos textos, pero ese combustible, esa bola de materia escura, existe.

Digamos que me movín ultimamente nunha certa marxinalidade -coido que máis debida a uns gramos de inofensiva sociofobia que a outra cousa- no entanto non renego das colectividades e dos seus froitos. Por exemplo, síntome parte da literatura galega en internet, case máis que na real. Con máis facilidade sinto parte de algo que se reconece *virtual* ou, mellor, *fase beta*. Outro exemplo: vin como en ocasións asignáranme un posto na chamada xeración dos 90 con xente coa que, en efecto, coincidín ao empezar a publicar aínda que o meu debut literario tivo lugar no ano 2000 e dende o principio gravitei uns presupostos éticos e estéticos máis ligados á filosofía e á ciencia que aos imperantes naquela altura. Con todo, algo me unía a aquelas voces dos 90: conformabamos un grupo de amizade no que o feminino visibilizábase con insistencia. Nos últimos anos profundeí aínda máis no metadiscursivo e cibernético, co carimbo de *experimental* que iso fornece, e seica podo situarme máis preto de voces máis novas ca min e están a utilizar, reflexionar e centrifugar recursos similares [Ana Cibeira, Dorés Tembrás, Antía Otero]. Por iso é polo que moitas das miñas teimas literarias teñen que ver coa ciencia, lindando coa ciencia ficción, a curiosidade, ese curioso pracer co que aceptamos a tiranía audiovisual [non só da televisión, que xulgo decrépita e con autofaxia, senón tamén de internet, un colector máis contundente na súa renovación de linguaxes, soportes e contidos], coa perspectiva do horizonte e a distancia, coa mutación e a hibridación, coa clonación e o fronteirizo, co esquecemento tanto como coa memoria. Transito con máis comodidade pola sutileza ou a

retranca como estratexias para alentar unha literatura de identidade nacional. Non sei se debo **desaprender a ser de aquí**. Quizais por iso emprego figuras como a do cosmonauta, o inmigrante, a autómata... que poñen contra as cordas non só ao galego senón ao ser humano en xeral. Non cheguei á escrita a través do compromiso. Aquela antecedeu a este. Arribei a ambas dúas estacións por raís diferentes e en momentos distantes da miña vida.

En canto á cuestión de se o peso da nación somos *eu* ou somos *nós*...: preguntámonos xa dabondo *quen son eu*. O que nos move literariamente é **chegar ao que non é eu**, por iso tanta pregunta polo *eu* devén ociosa. A metáfora do cyborg como o noso dobre case como o noso triple... pode se cadra tirar algunha luz. ***Quen son eu conmóveme menos que aclarar dunha vez quen somos nós***. Nós é a melancólica especie humana con voz de catarreira? Daquela *eu* debo de ser *nós*. Nós é dubidar de nós? Serei *nós*, logo. Nós é nós mesmos postivados e negativizados? Son *nós*. Nós son os puntos suspensivos que me anteceden e os que me continuarán? Si, recoñézome aí. Debo de ser *nós*.

E vós que estades aí, sentides algo deste meu *nós* no voso *nós*? Ou?

A XEITO DE

[resposta a un xornalista nunha entrevista sobre literatura e compromiso]

Literatura e compromiso, mensaxe, cal é o teu posicionamento?

Escribir é un compromiso inicial coa vida. Palpita unha mínima ansia de inmortalidade na escrita, mesmo na de suicidas [Pizarnik, Woolf], na de lúcidos amargos [Cioran] ou na de humildes sen remedio [Rulfo].

No tocante a compromiso social, inclínome a pensar que non existe tal división entre literatura de compromiso e literatura por literatura. Máis ben, véxolle todas as trazas de tratarse dunha ilusión óptica. Toda literatura está inconscientemente comprometida de antemán. Hai xente que o fai obvio,

case obsceno; hai, pola contra, xente convencida de se dedicar á arte pola arte sen xamais tomar partido por nada.

Ambos tipos de xente se enganan. Escribir alíanos con. A literatura comporta como unha princesa comprometida. Eu, mesmo que non queira, estou condenada a ser posicionada por ela. Estou condenada a unhas coordenadas xeopolíticas, a unha situación moral da humanidade. Mesmo que non queira. E, créanme, ás veces non quero.

Sáeseme.